

17. LISTOPAD – DEN BOJE ZA SVOBODU A DEMOKRACII

ANOTACE

Tento státní svátek odkazuje na dvě důležité dějinné události, které od sebe dělí půlstoletí. Klíčovou úlohu v nich sehráli studenti českých vysokých škol, kteří se za různých historických okolností postavili na odpor proti nedemokratickému režimu.

Prvním historickým milníkem je uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939, tedy v období tzv. protektorátu. Tento den je po celém světě známý jako *Mezinárodní den studentstva*. 28. října 1939, u příležitosti výročí založení samostatné československé republiky, proběhly v Praze velké protinacistické demonstrace. Ty byly okupačním režimem násilně potlačeny. Jednou z obětí byl i student medicíny Jan Opletal, který byl postřelen a následně zranění o několik dní později podlehl. Následující protesty a nepokoje po Opletalově pohřbu 15. listopadu byly bezprostřední záminkou pro to, aby vedení nacistického Německa v čele s Adolfem Hitlerem rozhodlo o uzavření všech českých vysokých škol. K tomu došlo právě 17. listopadu. V celé zemi navíc nacistické bezpečnostní složky uskutečnily masivní razii proti vysokoškolákům. Proběhlo rozsáhlé zatýkání zejména mezi předními činníky studentských organizací. Více než tisícovka studentů byla internována v koncentračním táboře Sachsenhausen. V bývalých ruzyňských kasárnách pak nacisté bez soudu popravili devět studentských vůdců.

Druhá událost se odehrála přesně o padesát let později, v roce 1989. Tehdejší připomínka výročí nacistických represí přerostla v demonstraci proti komunistickému režimu. Původně povolený pietní akt studentů pražských vysokých škol se rychle proměnil v otevřený protest proti tehdejšímu režimu. Dav skandoval hesla odmítající tehdejší představitele KSČ v čele s Milošem Jakešem a požadující svobodné volby či zrušení mocenského monopolu komunistické strany. Účastníci zároveň nepokrytě vyjadřovali podporu Chartě 77 a Václavu Havlovi a provolávali slávu zakladateli první demokratické republiky T. G. Masarykovi. Shromáždění nakonec bylo tvrdě potlačeno a akce odstartovala sametovou revoluci, která vedla ke svržení totalitního režimu v Československu.

Od roku 2000 jsme si státní svátek připomínali jako *Den boje za svobodu a demokracii*. Dne 2. března 2016 odhlasovali poslanci přejmenování státního svátku na *Mezinárodní den studentstva a den boje za svobodu a demokracii*. Tento krok však kritizovali někteří pravicoví opoziční poslanci a historici. Podle nich by přijetí takového zákona znamenalo návrat před rok 1989. V komunistickém období v Československu se den studentstva oficiálně slavil a k 17. listopadu se pravidelně sjížděly špičky studentských hnutí z celého východního bloku. Vytvořily mezinárodní svaz studentstva, který se stal nástrojem komunistického režimu. Poslanci schválený návrh zákona byl ve finále zamítnut Senátem a tak tento název nikdy nevešel v platnost. Kdyby návrh prošel, změna názvu by pak výrazněji odkazovala na události

17. listopadu 1939 než na samotný pád komunistického režimu. V prosinci 2018 schválili poslanci změnu názvu svátku na *Den boje za svobodu a demokracii a Mezinárodní den studentstva*. Tento návrh Senát schválil a novela zákona vstoupila v platnost 1. dubna 2019.

V pátek 17. listopadu se po ukončení piety na Albertově vydal průvod k pochodu na Vyšehrad ke hrobu Karla Hynka Máchy, kde byla demonstrace organizátory ukončena. Po skončení oficiální části se ale část shromážděných neplánovaně vydala do centra města směrem k Václavskému náměstí. Na Národní třídě v prostoru Perštýna u obchodního domu Máj bylo kordonem policistů a za pomoci obrněných transportérů čelo demonstrace zastaveno. Účastníci si sedli před pořádkovými jednotkami na zem a lidé v předních liniích začali před policisty zapalovat svíčky. Jako výraz nenásilí začaly některé dívky spontánně zasunovat za štíty příslušníků Veřejné bezpečnosti květiny. Policejní těžkoooděnci z Pohotovostního pluku mezi tím uzavřeli okolní ulice a zároveň dalším kordonem zablokovali davu ústupovou cestu Národní třídou směrem zpět k Národnímu divadlu. Dva až tři tisíce demonstrantů tak zůstalo sevřeno v obklíčení mezi dvěma policejními kordony a pokračovalo v pokojném a nenásilném protestu za provolávání hesla „*Máme holé ruce!*“. Velení bezpečnostních složek se však rozhodlo demonstraci násilně rozptýlit. Policisté začali demonstranty z obou stran stlačovat a surově bít obušky. Ačkoliv byli účastníci demonstrace vyzýváni k rozchodu, sami policisté všechny únikové cesty zablokovali a nebylo kudy odejít. Pro demonstranty, kteří se přece jen pokoušeli dostat ze stísněného davu, byly vytvořeny takzvané uličky, kde je čekalo další brutální bití. Někteří účastníci byli zatčeni a v poutech naloženi do připravených autobusů, jiní byli odvezeni k ošetření do pražských nemocnic – během zásahu bylo zraněno bezmála 600 lidí.

17. listopad 1989 se stal symbolickým i faktickým počátkem konce komunistického režimu v tehdejší Československu a i proto dnes právem patří k nejvýznamnějším státním svátkům v České republice. Koncem 80. let došlo v Československu k mírnému uvolňování režimu zejména v ekonomické a kulturní oblasti. To otevřelo opozici prostor k větší aktivitě a zejména v posledních letech před 17. listopadem se stále častěji pořádaly protirežimní demonstrace. Významný vliv na vývoj u nás i v celém komunistickém bloku měly zejména události v Sovětském svazu, kde pod vedením vůdce sovětských komunistů Michaila Gorbačova probíhala takzvaná perestrojka čili jakási politická i ekonomická liberalizace režimu. V důsledku tohoto mezinárodního vývoje i v důsledku hromadění hlubokých politických, ekonomických a sociálních problémů se komunistické režimy ve střední a východní Evropě začaly jeden po druhém hroutit. Po nekompromisním zákroku proti studentům 17. listopadu na Národní třídě nabraly události rychlý spád i u nás. Dveře na cestě k demokracii byly otevřeny.

Téma	17. listopad – Den boje za svobodu a demokracii
Obsah	Totalita, demokracie, demokratické hodnoty, prezident
Cíl hodiny / kompetence	KO: Žák uvede klíčové demokratické hodnoty. KM: Žák dokáže analyzovat politický projev a na základě něho vyplnit pracovní list. KkVVN: Žák prezentuje politické názory a vyjádří svůj ne/souhlas k nim. KkJ: Žák aktivně vystupuje při diskusi nad demokratickými hodnotami.

Fáze hodiny	Aktivita / metoda
Aktivizace, evokace	Kvíz Forma / metoda: samostatná práce Pomůcky: nakopírovaný pracovní list „Kvíz“ pro každého žáka Čas: cca 5 minut Uvedení: <i>O Sametové revoluci jistě každý z vás slyšel. Je to velký mezník našich moderních dějin. Přinesla nám svobodu a demokracii, demokratické volby, ale i nové výzvy a příležitosti.</i> Popis aktivity: Každý žák dostane „Kvíz“. Úkolem každého je samostatně jej co nejrychleji vypracovat. Nejrychlejší žáci mohou být odměněni (plusové body, malá jednička). Kvíz je zaměřený na prekoncepty žáků a dává možnost prožít úspěchu i méně nadaným žákům. Učitel stanoví vlastní pravidla ukončení aktivity – například časové omezení (3 minuty) nebo pět nejrychlejších žáků apod. Reflexe: Reflexe probíhá formou společné kontroly kvízových otázek.
Hlavní část hodiny, expozice, fixace	Projevy prezidentů Forma / metoda: práce ve dvojicích Pomůcky: pracovní listy „Projev prezidenta Ludvíka Svobody (1970)“ a „Projev prezidenta Václava Havla (1990)“, pracovní list „Projevy prezidentů“, PC s hudebním reproduktorem Čas: cca 30–40 minut (dle rozhodnutí, zda bude puštěna audionahrávka) Uvedení: <i>Naše země v posledních sto letech prožila mnoho změn. Prožila dvě světové války, změny režimů, několik prezidentů demokratických i nedemokratických, střídavě demokracii i totalitu. Zažili jsme lež i pravdu, lásku i nenávist.</i> Popis aktivity: Žáci dostanou do dvojic nakopírované projevy prezidentů – Ludvíka Svobody a Václava Havla. Oba projevy od sebe dělí dvacet let. K projevům žáci dostanou i pracovní list „Projevy prezidentů“ pro zapisování informací a odpovědí. Projevy jsou zkrácené tak, aby zachycovaly informace důležité a zásadní pro vyplňování pracovního listu.

	V případě technického vybavení třídy učitel žákům oba projevy pustí z on-line odkazů uvedených na pracovních listech, nejprve Ludvíka Svobody a poté Václava Havla. I v tomto případě dostanou žáci nakopírované zkrácené projevy obou prezidentů, aby se k nim mohli při vyplňování pracovních listů vrátit. Reflexe: Učitel náhodně vybírá žáky a vyzývá je k přečtení svých odpovědí. Pokud se odpovědi ostatních podobají, lze pokračovat v dalších otázkách. Pokud se liší nebo jsou nesprávné, je nutné informace upřesnit a žáky navést ke správným/uceleným odpovědím. Poslední otázka, které se týká vlastních názorů a posítů žáci čtou na základě dobrovolnosti.
Reflexe, hodnocení	Nákup v Tuzexu Forma/metoda: společná skupinová práce, diskuse Pomůcky: tabule/velký flipchart, psací potřeby, pracovní list „Nákup v Tuzexu“ Čas: cca 10 minut Uvedení: <i>V Tuzexu se prodávalo nedostatkové zboží. Aby lidé mohli v Tuzexu nakupovat, museli mít bony, speciální platidlo. V dnešní době se mluví o úpadku naší demokracie a demokratických hodnot. Představ si, že jsi dostal pět bonů. Za ně si můžeš „nakoupit“ hodnoty, o kterých si myslíš, že nám v dnešní společnosti nejvíce schází, jsou nedostatkové a musíme se o ně hodně starat, abychom o ně nepřišli. Každá hodnota „stojí“ jeden bon, tudíž můžeš zvolit maximálně pět hodnot.</i> Popis aktivity: Učitel na tabuli nebo flipchart připevní obrázek Tuzexu a bonu (pracovní list „Nákup v Tuzexu“). Úkolem žáků je, aby se zamysleli nad tím, které demokratické hodnoty dnešní společnosti schází, případně kterých je nedostatek a o které bychom se měli nejvíce starat. Žáci chodí po jednom samovolně k tabuli/flipchartu a zapisují tyto hodnoty (např. svoboda slova, rovnoprávnost apod.). Varianta – žáci dostanou do dvojic pracovní list „Nákup v Tuzexu“, nejprve doplňují v lavicích, pak učitel vyvolává jednotlivé dvojice a doplňuje na obrázek na tabuli nebo flipchartu. Reflexe: Učitel vyzve žáky, aby diskutovali nad tím, jaké hodnoty se na tabuli/flipchartu objevily a co můžeme udělat pro to, abychom o tyto hodnoty nepřišli. Pokud během diskuse vyvstane další chybějící nebo ohrožená hodnota, připiše se k ostatním.